

MORE

Džon Banvil

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

John Banville
THE SEA

Copyright © 2005 by John Banville

Translation Copyright © 2006 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kolmu, Daglasu, Elen, Alis

The publisher acknowledges the financial assistance of
Ireland Literature Exchange (Translation Fund), Dublin, Ireland.

www.irelandliterature.com

info@irelandliterature.com

I

ONI SU OTIŠLI, bogovi, na dan neobične plime. Čitavog jutra pod mlečnobelim nebom voda u zalivu je rasla i rasla, podizala se do nečuvenih visina, talasići su se šunjali preko suvog peska koji godinama nije znao za drugu vlagu osim kiše i pljuskanja vode u samom podnožju dina. Zardali trup teretnog broda, potonulog na suprotnom kraju zaliva toliko davno da se toga niko od nas nije sećao, svakako je pomislio da mu je podareno ponovno porinuće. Posle tog dana nikada više nisam plivao. Morske ptice jecale su i uzletale, uznemirene, izgleda, prizorom te ogromne posude s vodom koja otiče kao čir, olovnoplava i zloćudno svetluca. Izgledale su neprirodno belo, te ptice, toga dana. Talasi su stvarali porub prljave žute pene duž linije obale. Nijedno jedro nije remetilo visoki horizont. Neću zaplivati, ne, nikada više.

Neko mi je upravo prešao preko groba. Neko.

Kuća se zove Kedrovi, od starine. Nakostrešeni šumarak ovog drveća, majmunski smeđeg, sa zadahom katrana, debala isprepletenih kao u ružnom snu, još raste s leve strane kuće, i

gleda preko neurednog travnjaka velike lučne prozore onoga što je nekada bila dnevna soba, ali što gospođica Vavasur više voli da na jeziku zemljoposjednica naziva salonom. Prednja vrata su s druge strane, otvaraju se prema kvadratu naftom zaprljanog šljunka iza gvozdene kapije, još obojene u zeleno iako je rđa preobrazila njene podupirače u bojažljivi filigran. Zapanjen sam koliko se malo šta izmenilo za više od pedeset godina otkako sam poslednji put bio ovde. Zapanjen i razočaran. Otišao bih toliko daleko da kažem i zgrožen, iz razloga koji su mi nejasni, jer, zašto bih priželjkivao promenu, ja koji sam se vratio da živim u ruševinama prošlosti? Pitam se zašto je kuća podignuta ovako, postrance, okrenuta belim, šljunkom istačkanim zadnjim zidom bez prozora prema putu; možda je, u davna vremena, pre železnice, put tekao potpuno drugačijim pravcem, možda je prolazio tačno ispred prednjih vrata, sve je moguće. Gospođica V. nesigurna je u pogledu datuma, ali mislim da je prva kuća podignuta ovde početkom prošlog stoleća, odnosno pretprošlog, mešam milenijume, i da je bez plana dograđivana tokom godina. To objašnjava sklepani izgled, male sobe koje ustupaju mesto velikim, prozore što gledaju u prazne zidove i nisku tavanicu. Nakatranjeni podovi od borovine zvuče pomorački, kao i moja stolica za ljuljanje s rešetkastim naslonom. Zamišljam starog pomorca kako drema pored vatre, najzad zauvek na kopnu, i zimski vetar kako trese prozore. Oh, da sam on. Da sam bio on.

Kad sam bio ovde, pre tolikih godina, u vreme bogova, Kedrovi su bili letnjikovac; izdavali su se na petnaest ili mesec dana. Svakog juna kuću su okupirali bogati lekar i njegova mnogobrojna bučna porodica – nisu nam se dopadala njegova grlata deca, smejala su nam se i gađala nas kamenjem, skrivena iza neprobojnog zaklona kapije – a posle njih dolazio je tajanstveni sredovečni par koji nije govorio ni sa kim i koji

je smrknuto i ćutke šetao svog jazavičara svakog jutra u isto vreme Staničnim putem do plaže. Avgust je za nas bio najzanimljiviji mesec u Kedrovima. Svake godine dolazili su drugi stanari, ljudi iz Engleske ili s Kontinenta, neobični parovi na medenom mesecu koje smo pokušavali da uhodimo, a jednom čak i mišićava trupa jednog putujućeg pozorišta koja je davala popodnevnu predstavu u seoskom bioskopu od pocinkovanog lima. A onda je, te godine, došla porodica Grejs.

Prvo sam video njihov automobil, parkiran na šljunku iza kapije. Bio je to niski, izgrebani i oveštali crni model s kožnim sedištima bež boje i velikim drvenim uglačanim volanom s paocima. Knjige izbledelih korica i zavrnutih uglova ležale su nemarno razbacane na ploči ispod mangupski iskošenog zadnjeg prozora, a tu se nalazila i putnička karta Francuske, mnogo korišćena. Prednja vrata kuće bila su širom otvorena, pa sam čuo glasove iznutra, iz prizemlja, a sa sprata topot bosih nogu po daskama poda i smeh devojčice. Zastao sam kod kapije, otvoreno prisluškujući, i odjednom se iz kuće pojavio muškarac sa čašom u ruci – nizak, zdepast, sav u grudima i ramenima, velike okrugle glave, kratke, kuštrave, blistavo crne kose s mrljama prera-nih sedih, a imao je i šiljatu crnu bradu, takođe prošaranu sedinama. Bio je obučen u široku raskopčanu zelenu košulju i kratke kaki pantalone, bosonog, a toliko preplanuo od sunca da mu se koža sijala purpurnim sjajem. Čak i stopala su mu, primetio sam, bila smeđa; prema mom iskustvu, većina očeva je ispod linije okovratnika bela poput ribljeg stomaka. Visoku čašu – ledenoplavi džin, kockice leda i kriška limuna – spustio je, opasno nakrivljeno, na krov automobila i nagnuo se unutra da potraži nešto ispod komandne table. Na nevidljivom spratu kuće devojčica se ponovo nasmejala, zatim ispustila divlji, treperavi krik odglumljene panike, pa se opet začuo topot bosih nogu. Igrali su se šuge, ona i njen

ćutljivi drug. Čovek se uspravio, uzeo čašu džina s krova i zalupio vrata kola. Šta god da je tražio u kolima, nije našao. Dok se okretao natrag prema kući, uhvatio je moj pogled i namignuo mi. Ne onako kako to odrasli obično rade, istovremeno podsmešljivo i druželjubivo. Ne, izveo je to drugarski, zaverenički, gotovo masonski, kao da smo nas dvojica, odrasli muškarac i dečak, podelili jedan trenutak, spolja gledano beznačajan, bez sadržine, ali ipak prepun smisla. Oči su mu bile neobično blede prozirne nijanse plave boje. Vratio se u kuću, progovorivši i pre nego što je prošao kroz vrata. „Ta prokleta stvar“, rekao je, „kao da je...“, i onda je nestao. Ostao sam tu još trenutak-dva, posmatrajući prozore na spratu. Nijedno lice nije se pojavilo.

To je, dakle, bio moj prvi susret s Grejsovima: jasni glas devojčice sa sprata, topot zatrčanih nogu i plavooki muškarac ovde dole koji mi je namignuo, živahno, prisno i blago đavolski.

Upravo tada sam ponovo uhvatio sebe kako tiho i neveselo zviždućem kroz prednje zube, kao što sam odnedavno počeo da činim. *Didl didl didl*, tekla je melodija, slična zubarskoj bušilici. Moj otac je nekada tako zviždukao, da li se ja to pretvaram u njega? U sobi s druge strane hodnika pukovnik Blanden sluša radio. Voli popodnevne govorne emisije, one u koje se ljutiti građani javljaju da se žale na nepoštene političare, cene alkoholnih pića i druge večite nevolje. „Društvo“, kaže kratko i nakašljava se, pomalo posramljen, njegove izbuljene, obarene oči izbegavaju moj pogled iako se nisam ničim usprotivio. Da li leži na krevetu dok sluša? Teško ga je zamisliti tamo kako migolji prstima u debelim sivim vunanim čarapama, razvezane kravate i razdrljenog okovratnika košulje, ruku sklopljenih na tom njegovom žilavom starom vratu. Van svoje sobe on je sasvim uspravan čovek, od donova često krpljenih sjajnih smeđih potkovanih cokula do vrha

šiljaste glave. Seoski berberin šiša ga svake subote, pozadi i sa strane na nulu, ostavlja mu samo ratobornu krutu sedu krestu na temenu. Štrče mu velike uštavljene uši, izgledaju kao da su osušene i nadimljene; i beonjače mu imaju dimljivu žučkastu nijansu. Čujem brujanje glasova iz njegovog radija, ali ne mogu da razaznam šta govore. Mogao bih ovde lako da poludim. *Didl didl didl*.

Kasnije tog dana, dana kada su došli Grejsovi, ili sledećeg, ili dana posle toga, ponovo sam video crni auto, odmah sam ga prepoznao dok je poskakivao grbavim mostićem iznad železničke pruge. Još stoji taj most, odmah iza stanice. Da, stvari opstaju, a živi nestaju. Kola su izlazila iz sela ka gradu, trebalo bi da ga zovem Balimor, udaljenog dvadesetak kilometara. Grad jeste Balimor, selo se zove Baliles, smešno možda, ali mene baš briga.* Bradati čovek koji mi je namignuo bio je za volanom, govorio je nešto i smeja se zabačene glave. Pored njega je sedela žena, proturivši lakat kroz otvoren prozor, glave takođe zaturene; svetla kosa lepršala joj je na vetru, ali nije se smejala, samo se smešila, osmehom rezervisanim samo za njega, sumnjičavim, trpeljivim, blago razveseljenim. Bila je u beloj bluzi i nosila je tamne naočari s plastičnim okvirom, a pušila je cigaretu. Gde sam ja dok vrebam s ove osmatračnice? Sebe ne vidim. Oni za trenutak nestaju, zadnji kraj kola klizi krivinom puta u oblaku izduvnih gasova. Visoka trava u jarku, žuta poput ženine kose, za trenutak je zadržala, pa se vratila svojoj ranijoj sanjivoj nepomičnosti.

Išao sam Staničnim putem kroz suncem okupanu popodnevnu prazninu. Plaža u podnožju brda bila je svetlosmeđi drhtaj ispod indiga. Na moru je sve usko i vodoravno, svet

* Imena mesta mogla bi se otprilike prevesti s „Vraškiviše“ i „Vraškimanje“. (Prim. prev.)

je sveden na nekoliko dugih pravih linija između zemlje i neba. Prišao sam Kedrovima zaobilazno. Kako to da je sve što mi je u detinjstvu privuklo pažnju delovalo zagonetno, kada, prema mišljenju svih znalaca, zagonetno nije nešto novo, nego poznato u novom obliku, povratnik iz prošlosti? Toliko pitanja na koja nema odgovora; ovo je najmanje važno. Kad sam prišao kući, čuo sam jednoličnu zardalu škripu. Dečak mojih godina stajao je na zelenoj kapiji, ruku mlitavo obešenih preko najviše prečke, i polako se jednom nogom otiskivao napred-nazad praveći četvrtinu kruga po šljunku. Imao je kosu boje slame, istu kao ona žena u kolima, i azurnoplave muškarčeve oči. Dok sam polako prolazio pored njega, zapravo, možda sam i zastao ili se spotakao, on je zabo vrh stopala obuvenog u plimsolku u šljunak da zaustavi zanjihanu kapiju i pogledao me s neprijateljski ispitivačkim izrazom. Tako smo gledali jedni druge, mi deca, pri prvom susretu. Iza njega pogled se pružao sve do uskog vrta iza kuće i dijagonalnog drvoreda duž pruge – više ga nema, tog drveća, posečeno je da se napravi mesta za niz bungalova pastelnih boja nalik na kuće za lutke – a iza toga video sam čak i polja na kopnu, i na njima krave i jarke tačkice žutog koje su bile grmovi štipavca, i daleki usamljeni toranj, i najzad nebo s razmotanim belim oblacima. Odjednom, iznenada, dečak se ogavno iskrevlji na mene, ukrstivši oči i izbacivši jezik preko donje usne. Nastavio sam dalje, svestan da me prati njegov podrugljivi pogled.

Plimsolke. Evo jedne reči koja se danas više ne čuje, ili se koristi retko, veoma retko. Prvobitno mornarska obuća, nazvana po nekome, ako se dobro sećam, i ima neke veze s brodovima. Pukovnik je ponovo otišao u toalet. Nevolje s prostatom, kladim se. Prolazeći pored mojih vrata on smekšava korak, šunja se na prstima, iz poštovanja prema ožalošćenom. Kruto je obziran, taj naš pukovnik.

Idem Staničnim putem.

Toliko života proticalo je u nepomičnosti, tada kad smo bili mladi, ili to tako sada izgleda; nepomičnost čekanja, budnost. Čekali smo u svom još neoblikovanom svetu, posmatrali budućnost kao što smo dečak i ja posmatrali jedan drugog, poput vojnika na bojnom polju, gledali smo šta nam se sprema. U podnožju brda stao sam i pogledao u tri pravca, duž Obalskog puta, uz Stanični put i na drugu stranu, prema limenom bioskopu i javnom teniskom igralištu. Nigde nikog. Put iza teniskog igrališta zvao se Stenovita staza, iako je sve stene koje su se možda tu nekada dizale more davno ispralo. Pričalo se da tamo dole, na peskovitom morskome dnu, leži potopljena crkva, netaknuta, sa zvonikom i zvonom, a da je nekada stajala na kopnu koje je takođe nestalo, preturilo se u uzburkane talase jedne pradaвне noći oluje i strašne poplave. Te su priče pričali meštani kao što su Djuignan, mlekar, i gluvi Kolfer koji je živeo od prodaje pronađenih loptica za golf, kako bismo mi prolaznici znali da je njihovo pitomo seoce pored mora nekada bilo mesto užasa. Tabla iznad kafea *Strand*, s reklamom za cigarete nejvi kat i slikom bradatog mornara u čamcu za spasavanje, ili koturu konopca – je li tako? – škriputala je na morskome povetarcu kao odjek kapije u Kedrovima na kojoj se, koliko sam ja znao, dečak možda još ljuljao. Škripe, ta sadašnja kapija, ta nekadašnja tabla, do dan-danas, i ove noći, u mojim snovima. Krenuo sam Obalskim putem. Kuće, radnje, dva hotela – *Golf* i *Plaža* – granitna crkva, Majlerova piljarnica-pošta-kafana, a onda polje – Polje – drvenih kuća od kojih je jedna naš letnji dom, moga oca, moje majke, i moj.

Ako su ljudi u kolima njegovi roditelji, jesu li dečaka ostavili samog u kući? I gde je devojičica, ona koja se smejala?

Prošlost bije u meni poput drugog srca.

* * *

Savetnik se zvao gospodin Tod. Ovo se može smatrati samo lošom šalom na račun usuda poliglote.* Moglo je da bude i gore. Postoji prezime *De'ATH*,** s pomodnim velikim slovom i apostrofom za teranje duhova koji nikoga ne može prevariti. Ovaj Tod oslovljavao je Anu kao gospođu Morden, ali mene je zvao Maks. Nisam siguran da li mi se dopadala ovako postavljena razlika, i gruba familijarnost njegovog tona. Njegova kancelarija, ne, njegove odaje, valja reći odaje, kao što mu se valja obraćati s gospodine, a ne s doktore, delovale su na prvi pogled kao mansarda, iako su na trećem spratu. Zgrada je nova, sva od stakla i čelika – postoji čak i šaht od stakla i čelika, prikladno sličan cevi šprica, kroz koji se lift šumeći diže ili spušta kao ogromni klip koji se naizmjenično gura i vuče – a dva zida njegove glavne prostorije za konsultacije su stakleni, od poda do tavanice. Kada smo Ana i ja uvedeni, oči mi je zaslepio blesak ranog jesenjeg sunca koje je sijalo kroz ta divovska okna. Recepcionistkinja, plavokosa mrlja u mantilu bolničarke i ravnim cipelama koje su škripale – ko bi u takvoj prilici uopšte zapazio recepcionistkinju – spustila je Anin dosije na pisači sto gospodina Toda i škripeći se povukla. Gospodin Tod zamolio nas je da sednemo. Nisam mogao da podnesem pomisao na sebe kako se smestam u stolicu, pa sam otišao do staklenog zida i pogledao napolje. Tačno ispod mene rastao je hrast, a možda je to bila bukva, nikako ne razlikujem to listopadno drveće, svakako nije bio brest pošto ih više nema,

* Autor misli na staroenglesku reč *todde*, koja znači lisica, i iz koje je ovo prezime (*Todd*) verovatno poteklo, i na Svinija Toda (*Sweeney Todd*), berberina-ubicu iz londonske ulice Flit, junaka brojnih književnih i muzičkih dela; takođe na nemačkom *Der Toth* (izgovara se približno tod) znači smrt. (Prim. prev.)

** Na engleskom se tako piše reč smrt (*death*). (Prim. prev.)

u svakom slučaju plemenito stablo, letnje zelenilo široke krošnje jedva da je bilo dotaknuto srebrom jesenjeg mraza. Krovovi automobila su blistali. Neka devojka u tamnom kostimu hitro je prelazila parking, čak i ovako izdaleka činilo mi se da čujem njene visoke potpetice kako tiho kuckaju po asfaltu. Pred sobom sam na staklu video Anin bleđi odraz, sedela je vrlo uspravno u metalnoj stolici, okrenuta poluprofilom ka meni, kao savršeni pacijent, prekrštenih nogu, sklopljenih ruku položenih u krilo. Gospodin Tod sedeo je postrance za stolom i listao njen dosije; bledoružičasti karton podsetio me je na ona drhtava rana jutra povratka u školu posle letnjeg raspusta, na dodir novih-novcatih udžbenika i nekako zloslutni miris mastila i zaoštrenih olovaka. Kako misli lutaju, čak i u najusredsređenijim trenucima.

Okrenuo sam se od prozora, spoljašnjost je postala nepodnošljiva.

Gospodin Tod bio je zdepast, ni visok ni krupan, ali vrlo širok; delovao je četvrtasto. Trudio se da se ponaša ohrabrujuće staromodno. U odelu od tvida s prslukom i lancem za sat i u kestenjastim cipelama debelih đonova koje bi se dopale pukovniku Blandenu, kose nauljene u stilu prošlih vremena, čvrsto začesljane unazad s čela, a imao je i brkove, kratke i nakostrešene, koji su mu davali tvrdoglav izraz. Blago zapanjen, shvatio sam da, uprkos ovim trikovima sračunatim da izazovu utisak uzvišenosti, nije mnogo stariji od pedeset godina. Otkad su to lekari mlađi od mene? Uporno je pisao, kupujući vreme; ne krivim ga, i ja bih isto postupio da sam bio na njegovom mestu. Najzad je spustio naliv-pero, ali još je bio nevoljan da progovori, ostavljao je utisak da iskreno ne zna odakle ni kako da počne. Bilo je nečeg sračunatog u njegovom oklevanju, nečeg pozorišnog. I to sam shvatao. Lekar mora da bude dobar glumac koliko i dobar vidar. Ana se nestrpljivo promeškolljila u stolici.

„Pa, doktore“, rekla je, malko preglasno, onim vedrim, čvrstim tonom filmskih zvezda iz četrdesetih godina, „je li to smrtna kazna, ili sam dobila doživotnu?“

Soba je bila potpuno tiha. Njena šala, svakako uvežbana, nije dobro primljena. Obuzeo me je poriv da poput vatrogasca jurnem napred i zgrabim je u naručje, da je iznesem odande. Nisam se ni makao. Gospodin Tod ju je pogledao u oči blago uspaničen poput zeca, a obrve su mu se podigle do pola čela.

„Oh, nećemo vas još pustiti da odete, gospođo Morden“, rekao je i pokazao krupne sive zube u odvratnom osmehu. „Ne, zaista nećemo.“

Ovo je ispratio još jedan trenutak potpune tišine. Ana je držala ruke u krilu; pogledala ih je i namrštila se kao da ih prvi put vidi. Moje desno koleno se preplašilo i stalo da se trza.

Gospodin Tod započeo je dramatično izlaganje, uglašano od česte upotrebe, o postupcima koji pružaju nadu, o novim lekovima, o moćnom arsenalu hemijskog oružja koja mu stoje na raspolaganju; kao da je govorio o čarobnim napicima, o alhemičarskim isceljenjima. Ana se i dalje mrštila gledajući svoje ruke; nije ga slušala. Najzad je začutao i zagledao se u nju istim očajničkim zečjim pogledom kao pre; disao je čujno, usne je izvio u nekakav cerek i ponovo otkrio one zube.

„Hvala vam“, reče ona učtivo, glasom koji je zvučao kao da dopire iz veoma velike daljine. Klimnula je glavom za sebe. „Da“, još udaljenija, „hvala vam.“

Na to je gospodin Tod, kao uključen, hitro udario dlانovima po kolenima, skočio na noge i prosto nas izgurao do vrata. Kad je Ana izašla okrenuo se meni, osmehnuo mi se suvo, kao muškarac muškarcu, i pružio mi ruku, suvu, energičnu, čvrstu; siguran sam da taj način rukovanja čuva za supružnike u ovakvim trenucima.

Zastrti hodnik upio je zvuk naših koraka.

Lift, pozvan, jurnu.

Izašli smo napolje, na svetlost dana, kao da zakoračujemo na novu planetu, na kojoj ne živi niko osim nas.

Stigli smo pred kuću i dugo sedeli ispred u kolima, ne želeći da uđemo u poznato, ne govoreći ništa, stranci sami sebi i jedno drugom, što smo iznenada postali. Ana je gledala zaliv u kom su jedra jahti treperila na blistavom suncu. Stomak joj je bio otečen, okrugla tvrda grudva pritisnuta pojasom suknje. Rekla je kako će ljudi misliti da je trudna – „U mojim godinama!“ – pa smo se nasmejali ne gledajući jedno drugo. Galebovi koji su načinili gnezdo na našim dimnjacima već su se svi vratili na more, ili odleteli u toplije krajeve, ili šta god su već učinili. Celog tog turobnog leta po čitav dan su kružili iznad krovova, podsmevali se našim naporima da se pretvaramo kako je sve u redu, kako ništa ne nedostaje, kako je svet isti kao pre. Ali, tu je, čuču u njenom krilu, kvrga koja je zapravo velika beba *De'Ath*, raste u njoj, čeka svoj trenutak.

Najzad smo ušli u kuću, nemajući gde drugde da odemo. Jarka podnevna svetlost kuljala je kroz kuhinjski prozor i sve je blistalo tvrdim, oštrim sjajem kao da posmatram sobe kroz sočivo kamere. Svi kućni predmeti s nelagodnom su stisnuli usne – tegle na policama, šerpe na štednjaku, daska za rezanje hleba s nazubljenim nožem – i skretali pogled s naše najednom nepoznate, izmučene pojave među njima. Ovako će, shvatio sam ojađeno, ovako će biti od sada, gde god ona krene prethodiće joj nemo klepetanje gubavačkog zvona. *Kako dobro izgledaš!*, uzvikivaće ljudi, *dakle, nikad nisi bila lepša!* I ona sa svojim blistavim osmehom, s hrabrim izrazom na licu, sirota gospođa Kostikoža.

Stajala je nasred poda u kaputu i šalu, s rukama na bokovima, i gledala oko sebe s progonjenim izrazom lica. Tada

je još bila zgodna, visokih jagodica, prozirne kože glatke poput papira. Oduvek sam se posebno divio njenom atičkom profilu, nosu kao izrezbarenom od slonovače što se spuštao pravo iz obrva.

„Znaš li kakvo je ovo?“, upitala je s ogorčenom žestinom. „Ovo je neprikladno, eto kakvo je.“

Brzo sam okrenuo glavu strahujući da će me pogled odati; svačije oči pripadaju nekom drugom, poludelom i očajnom kepecu koji čuči u njemu. Znao sam šta želi da kaže. Ovo nije trebalo nas da zadesi, nismo mi od tih ljudi. Nesreća, bolest, prerana smrt, to se dešava dobrom svetu, skromnom svetu, onima koji su so zemlje, ne Ani, ne meni. Usred carske parade koja je bila naš zajednički život iscereni bednik istupio je iz rasklicane svetine i, posprdno se poklonivši, uručio mojoj tragičnoj kraljici optužbu.

Pristavila je čajnik, zavukla ruku u džep kaputa, izvadila naočari i stavila ih zabacivši lanac iza glave. Zaplakala je, odsutno, činilo se, nečujno. Nespretno sam joj prišao da je zagrlim, ali ona se naglo odmakla.

„Za ime sveta, ne diži paniku!“, prasnula je. „Na kraju krajeva, samo umirem.“

Čajnik je provreo i isključio se, a kipuća voda u njemu gundavo se umirila. Divio sam se, ne prvi put, svirepoj samodovoljnosti običnih stvari. Ali ne, nisu svirepe, nisu samodovoljne, prosto su ravnodušne, a kakve bi i mogle da budu? Od sada ću morati da se obraćam stvarima onakvima kakve jesu, ne kakve ih ja zamišljam, jer ovo je nova verzija stvarnosti. Uzeo sam porcelanski čajnik i čaj, zvecnuo njima – ruke su mi drhtale – ali ona je rekla ne, predomislila se, želi brendi, brendi i cigaretu, ona koja ne puši i retko pije. Ošinula me je zgaslim pogledom prkosnog deteta, stojeći onako u kaputu pored stola. Suze joj više nisu tekle. Skinula je naočari, pustila ih da joj vise ispod grla na lančiću i protrljala oči dlanovima.

Našao sam bocu brendija i drhtavo nasuo u čašu, grlić boce i rub čaše zveketali su jedno o drugo poput zuba. U kući nije bilo cigareta, gde da nađem cigarete? Rekla je nije važno, ionako joj se nije ni pušilo. Čelični čajnik je sijao, puštajući spori kovitlac pare kroz lulu, podsećajući neodređeno na duha i lampu. Oh, ispuni mi želju, makar jednu.

„Makar skinu kaput“, rekao sam.

Ali zašto makar? Kako je težak posao razgovor među ljudima.

Pružio sam joj čašu brendija i ona ju je stojeći uzela, ali nije otpila. Svetlost s prozora iza mene obasjavala joj je stakla naočara tamo gde su joj visila, ispod ključne kosti, i stvarala jezivu sliku još jedne nje, sićušne, kako stoji ispod svoje brade oborenih očiju. Odjednom je smalaksala i teško sela, ispruživši ruke po stolu ispred sebe neobičnim, naoko očajnim pokretom, kao da moli nekog nevidljivog sudiju koji sedi preko puta. Čaša u njenoj ruci udarila je u drvo i pola sadržine se prosulo. Bespomoćno sam je posmatrao. U jednom vrtoglavom trenutku obuzela me je pomisao kako više nikad neću moći da smislim ni jednu jedinu reč koju bih joj uputio, da ćemo živeti ovako, u nemom ropcu, sve do kraja. Sagnuo sam se i poljubio bledu mrlju na njenom temenu, veličine novčića, gde joj se tamna kosa uvijala. Nakratko je okrenula lice k meni i mračno me pogledala.

„Mirišeš na bolnicu“, rekla je, „umesto da ja tako mirišem.“

Uzeo sam joj čašu iz ruke, prineo je usnama i iskapio ostatak vatrenog brendija. Shvatio sam koje me je to osećanje mučilo otkako sam jutros zakoračio u stakleni sjaj ordinacije gospodina Toda. Bio je to stid. I Ana ga je osećala, bio sam siguran u to. Stid, da, panikom prožeta svest da ne znamo šta da kažemo, i još nešto, ne baš bes, ali nekakva smrknuta ozlojeđenost, turobni prezir prema stanju u kom smo se tmurno

obrela. Kao da nam je poverena tajna, tako prljava, tako izopačena, da jedva možemo da ostanemo jedno s drugim, ali ipak ne možemo da se otrgnemo, jer oboje znamo to gadno što zna ono drugo i okovani smo zajedno tim znanjem. Od danas nadalje sve će se raspadati. Neće biti drugog načina da se živi sa smrću.

Ana je i dalje nepomično sedela za stolom, lica okrenutog na drugu stranu, ispruženih ruku, nepomičnih šaka, s dlانovima nagore kao da nešto u njih treba da se spusti.

„Pa?“, upitala je ne gledajući me. „Šta sad?“

Evo pukovnika, šunja se natrag u svoju sobu. Ovo je bila duga seansa u kupatilu. Strangurija, čudna reč. Jedino moja spavaća soba je, kako to gospođica Vavasur kaže uzdržano se napuživši, *en suite*. Imam i pogled, odnosno, imao bih ga da nije onih prokletih bungalova u dnu vrta. Moj krevet je zastrašujući, dostojanstven, visok, proizveden u Italiji, prikladan za dužda; uzglavna ploča mu je izrezbarena i uglačana kao Stradivari. Moram da pitam gospođicu V. za njegovo poreklo. Ovo je bila glavna spavaća soba kad su u kući boravili Grejsovi. U to vreme nisam nikad stigao dalje od prizemlja, osim u snovima.

Upravo sam primetio današnji datum. Danas je tačno godina otkako smo Ana i ja prvi put morali da posetimo gospodina Toda u njegovim odajama. Kakva podudarnost. A možda i nije; ima li slučajnosti u Plutonovom carstvu, u bespuću i pustoši po kojoj lutam, ja, Orfej bez lire? Ipak, dvanaest meseci! Trebalo je da vodim dnevnik. Svoje zapise o godini kuge.

San me je doveo ovamo. U snu sam išao seoskim putem, to je sve. Bila je zima, sumrak, ili nekakva čudno osvetljena

noć, onakva kakve postoje samo u snovima, i padao je vlažan sneg. Išao sam s nekim ciljem, možda kući, iako nisam tačno znao ni gde mi je kuća ni kakva je. Desno od mene ležala su otvorena polja, ravna i nezanimljiva, bez ijedne kuće ili kolibe na vidiku, a sleva se uz put dizao široki drvored tamnih namrgođenih stabala. Uprkos godišnjem dobu, grane nisu bile gole, s njih su visile zavese gustog, gotovo crnog lišća, otežalog od snega koji se pretvorio u meki prozirni led. Nešto se pokvarilo, automobil, ne, bicikl, dečakov bicikl, jer, iako sam bio svojih sadašnjih godina, bio sam takođe i dečak, krupni nespretni dečak, da, na putu kući, mora da sam išao kući, ili nečemu što je bilo dom, nekada, i što ću prepoznati ponovo kad tamo stignem. Čekali su me još sati puta, ali to mi nije smetalo, jer ovo je bilo putovanje izuzetno, ali neobjašnjivo važno, na kakvo mora da se krene i koje se mora dovršiti. Bio sam spokojan, sasvim spokojan, i samouveren, uprkos tome što nisam tačno znao kuda idem, osim da idem kući. Na putu sam bio sâm. Na snegu koji je polako padao čitavog dana nije bilo nikakvih tragova guma, čizama ni kopita, jer niko nije prošao tuda, a niko i neće. Nešto mi nije bilo u redu sa stopalom, levim, sigurno sam ga bio povredio, ali davno, jer me nije bolelo, iako sam sa svakim korakom morao da ga izbacujem u nekakvom polukrugu, i to me je usporavalo, ne naročito ozbiljno, ali ipak znatno. Sažaljevao sam sebe, odnosno ja kao spavač osećao sam sažaljenje prema sebi kog sanjam, prema tom sirotom trapavku koji neustrašivo hoda po snegu u predvečerje, samo s putem ispred sebe, bez nade da će stići kući.

To je bilo sve. Putovanje se nije okončalo, nisam nikuda stigao i ništa se nije dogodilo. Samo sam hodao, ojađen i uporan, beskrajno sam gazio kroz sneg i zimski suton. Ali probudio sam se u polutami zore, ne s osećajem da mi je preko noći sljušten još jedan zaštitni sloj kože, kao što mi se

obično dešava u poslednje vreme, nego uveren da sam nešto postigao, ili makar pokrenuo. Odmah zatim, i prvi put posle ne znam koliko vremena, pomislio sam na Baliles i kuću na Staničnom putu, na Grejsove i Kloj Grejs, ne znam zašto, i bilo je kao da sam iskoračio iz mraka u sjaj blede, solju isprane sunčeve svetlosti. Trajala je svega minut, manje od minuta, ta vedra osvetljenost, ali rekla mi je šta da radim i kuda moram da krenem.

Nju sam, Kloj Grejs, prvi put video na plaži. Bio je sunčan, vetrom izmučen dan, a Grejsovi su se smestili u plitku uvalu koju su među dinama iskopali vetar i plima i koja je njihovim pomalo razmetljivim prisustvom stekla sličnost s proscenijumom. Bili su izuzetno opremljeni, trake izbledelog platna rastegnuto između motki štatile su ih od hladnog povetarca, imali su sklopive stolice i stočić na sklapanje, u pletenoj korpi veličine omanjeg kofera poneli su boce, termose i limene kutije sa sendvičima i biskvitima; doneli su čak i prave šolje za čaj, s tanjirićima. Taj deo plaže prećutno je bio rezervisan za goste hotela *Golf*, čiji se prednji travnjak završavao tik iza dina, i mnogi ljutiti pogledi upućivani su ovim nemarnim uljezima iz vile, njihovom zgodnom nameštaju za plažu i bocama vina, pogledi na koje Grejsovi, ako su ih i primetili, nisu obraćali pažnju. Gospodin Grejs, Karlo Grejs, Tata, i tada je bio u kratkim pantalonama, a šareni prugasti blejzer obukao je preko trupa golog osim dva pramena gustih kovrdža u obliku minijaturnih raširenih tršavih krila. Nikada do tada, a mislim ni kasnije, nisam sreo nikoga tako zapanjujuće maljavog. Na glavu je bio natukao platneni šešir sličan naglavce okrenutoj dečjoj kantici za pesak. Sedeo je u stolici na sklapanje držeći pred sobom otvorene novine i u isto vreme uspevao da puši cigaretu, uprkos snažnim naletima vetra s

mora. Plavokosi dečak, onaj što se ljuljao na kapiji – bio je to Majls, mogu i da kažem njegovo ime – čučao je podno očevih nogu, neraspoloženo se durio i kopao po pesku iskrzanom komadom drveta uglačanog od boravka u moru. Nešto iza njih, u zaklonu zida dine, jedna devojčica, ili devojka, klečala je u pesku umotana u veliki crveni peškir, i mučila se ispod njega da skine nešto za šta se kasnije pokazalo da je mokri kupaći kostim. Bila je upadljivo bleda i zamišljena, dugog uskog lica i vrlo crne teške kose. Primetio sam kako svaki čas gleda, prezrivo, kako mi se činilo, u potiljak Karla Grejsa. Primetio sam takođe da dečak Majls netremice iskosa motri, očigledno nadajući se, kao i ja, da će zaštitni peškir crnokose devojke skliznuti. Prema tome, teško da mu je sestra.

Gospođa Grejs izašla je na obalu. Bila je u moru i na sebi je imala crni kupaći kostim, pripijen i tamno sjajan poput fokine kože, a oko struka je obavila neku vrstu suknje od nekakve lake tkanine; suknju je držalo jedno jedino dugme i otvarala se pri svakom koraku otkrivajući gole, preplanule, punačke, ali lepo oblikovane noge. Stala je ispred muža, podigla naočari za sunce s belim okvirom na teme i sačekala trenutak, koliko mu je trebalo da spusti novine i pogleda je podigavši ruku s cigaretom da zakloni oči od solju izoštrenog sunca. Rekla je nešto, a on je spustio glavu u stranu i slegnuo ramenima, pa se zatim nasmešio pokazavši mnoštvo sitnih belih jednakih zuba. Iza njih je devojka, još uvijena u peškir, odbacila kupaći kostim iz kog se najzad izvukla i, okrenuvši im leđa, sela na pesak savijenih nogu, od peškira načinila šator oko sebe i oslonila čelo na kolena, a Majls je zario štap u pesak snagom razočaranog.

Dakle, tu su svi, čitava porodica Grejs: Karlo Grejs i njegova žena Konstanca, njihov sin Majls, devojčica ili devojka za koju sam bio siguran da nije ona koju sam čuo kako se smeje u kući onog prvog dana, okruženi stvarima, sklopivim

stolicama, šoljama za čaj i čašama belog vina; tu su i lepršava suknja Koni Grejs, smešni šešir njenog muža, novine i cigarete, Majlsov štap i devojčin kupaći kostim koji je ostao tamo gde ga je bacila, mlitavo zgužvan i uhvaćen jednom vlažnom ivicom u prevoj peska kao nešto isprovraćano, izbačeno iz mora.

Ne znam koliko je dugo Kloj stajala na dini pre nego što je skočila. Možda je bila tamo sve vreme i posmatrala me kako posmatram ostale. Prvo je bila samo obris, obasjan s leđa suncem koje je od njene kratke kose načinilo blistavi šlem. Zatim je podigla ruke i stisnutih kolena odbacila se sa zida dine. Nogavice šorca nakratko su joj se nadule na struji vazduha. Bila je bosa i dočekala se na pete, podigavši pljusak peska. Devojka pod peškirom – Rouz, ima i ona ime, jadna Rozi – lako je kriknula od straha. Kloj se zateturala, ruku i dalje podignutih i peta zabodenih u pesak, i činilo se da će pasti ili makar teško sesti na pesak, ali održala je ravnotežu i postrance se prkosno osmehnula Rouz koja je dobila pesak u oči, zijala i treptala. „*Klo-i!*“, prekorno je jeknula gospođa Grejs, ali Kloj je nije slušala, nego je pošla napred, kleknula u pesak pored brata i pokušala da mu otme štap iz ruke. Ja sam ležao na stomaku, obraza oslonjenih na ruke, i pretvarao se da čitam knjigu. Kloj je znala da je gledam i činilo se da ne mari. Koliko smo godina imali tada, deset, jedanaest? Recimo jedanaest. Njene grudi bile su ravne kao i Majlsove, a bokovi joj nisu bili širi od mojih. Preko šorca nosila je belu majicu. Od sunca izbledela kosa bila joj je gotovo bela. Majls, koji se mučio da joj ne prepusti štap, najzad joj ga je iščupao iz ruke i udario je njime po zglavcima, a ona je rekla: „Oh!“ i udarila ga u grudnu kost malom ušiljenom pesnicom.

„Slušaj ovaj oglas“, rekao je njen otac nikome posebno i naglas, kroz smeh, pročitao iz novina. „Potrebne živahne lasice kao trgovački putnici za prodaju venecijanera. Moraju da

poseduju vozačku dozvolu. Prijave na poštanski pregradak dvadeset tri.“ Ponovo se nasmejao, pa zakašljao, i smeja se kašljući. „Živahne lasice!“, povikao je. „Blago meni.“

Kako su šuplji zvuci pored mora, šuplji, pa ipak naglašeni, kao pucnji što se čuju iz daljine. Sigurno ih prigušuje toliki pesak. S druge strane, ne znam kada sam imao priliku da čujem pucnje iz vatrenog oružja.

Gospođa Grejs nasula je sebi čašu vina, probala, načinila grimasu, sela u stolicu na sklapanje i prekrstila jedre noge; patika za plažu klatila joj se na stopalu. Rouz se s mukom oblačila ispod peškira. Sada je na Kloj bio red da privuče kolena uz grudi – da li to sve devojčice rade, ili su makar nekad tako sedele, u obliku slova Z koje je palo na vrh? – i uhvati šakama stopala. Majls ju je bockao štapom u slabine. „Tata“, rekla je bezvoljno iznervirano, „reci mu da prestane.“ Njen otac nije podigao pogled s novina. Patika Koni Grejs njihala se u ritmu iz njene glave. Pesak oko mene, pod snažnim zracima sunca, ispuštao je svoj tajanstveni, podmukli miris. U zalivu je neko jedro zadrhtalo i povilo se niz vetar, i za trenutak se svet nagnuo u stranu. Negde niže na plaži neko je nekoga dozivao. Deca. Kupači. Crvenkasti oštrodlaki pas. Jedro je zahvatilo vetar i jasno sam preko vode čuo lepršanje i prasak platna. Onda je povetarac uminuo i za tren se sve skamenilo.

Igrali su neku igru, Kloj, Majls i gospođa Grejs, deca su dobacivala loptu jedno drugom preko majčine glave, a ona je trčala i skakala pokušavajući da je uhvati, uglavnom uzalud. Dok trči, suknja joj leprša pozadi i ne mogu da skinem pogled s čvrste crne kvрге na uspravnom grebenu njenog krila. Ona skače, hvata vazduh i zadihano viče i smeje se. Dojke joj poskakuju. Njena pojava je gotovo uzbunjujuća. Stvorenje s toliko mesnatih brežuljaka i udolina ne bi trebalo toliko da skakuće, povrediće nešto unutar sebe, neki osetljivi sklop masnog tkiva i biseraste hrskavice. Njen muž je spustio

novine i takođe je posmatra, češlja bradu prstima i hladno se osmehuje, usne mu jedva otkrivaju te lepe sitne zube, a nozdrve mu se vuče šire kao da pokušava da uhvati njen miris. Izraz mu je uzbuđen, razdragan i lako prezriv; izgleda kao da priželjkuje da ona padne i povredi se; zamišljam kako ga udaram tačno u sredinu dlakavih grudi, onako kako je Kloj udarila brata. Već poznajem te ljude, jedan sam od njih. I zaljubio sam se u gospođu Grejs.

Rouz se izvlači ispod peškira, u crvenoj košulji i crnim širokim pantalonama, poput mađioničareve pomoćnice koja se pojavljuje ispod njegovog plašta postavljenog skerletom, i trudi se da ne gleda ni u šta, naročito ne u ženu i njenu decu dok se igraju.

Kloi naglo gubi zanimanje za igru, okreće se i spušta u pesak. Kako ću dobro upoznati te njene iznenadne promene raspoloženja, te nagle nalete mraka. Majka je zove da se vrati u igru, ali ona ne odgovara. Leži na boku, propeta na lakat, nogu prekrštenih u člancima, i škilji pored mene u more. Majls izvodi pred njom majmunski ples, mlatara rukama ispod pazuha i blebeće. Ona se pravi da gleda kroz njega. „Derle jedno“, kaže njena majka za svoju kćer kvariigru, gotovo zadovoljno, i vraća se da sedne u stolicu. Zadihana je i glatke obline njenih grudi boje peska se nadimaju. Visoko podiže ruku da skloni pramen kose s vlažnog čela i moj pogled se lepi za tajnovitu senku ispod njenog pazuha, plavu poput šljive, boje mojih budućih vlažnih noćnih maštarija. Kloj je smrknuta. Majls ponovo počinje divlje da kopa pesak štapom. Njihov otac savija novine i žmirka u sunce. Rouz ispituje labavo dugme na bluzi. Talasići se dižu i pljuskuju, riđi pas laje. A moj život se zauvek menja.

S druge strane, u kom se trenutku, od svih naših trenutaka, život znatno ne menja, sve do one konačne promene, najznačajnije od svih?

* * *

Svake godine smo letovali ovde, moj otac, moja majka i ja. Mi to tako ne bismo rekli. Dolazili smo ovamo na odmor, tako bismo se izrazili. Kako mi je danas teško da govorim onako kako sam govorio onda. Dolazili smo ovamo na odmor svakog leta, mnogo, mnogo godina, sve dok moj otac nije pobegao u Englesku, kao što su očevi ponekad činili u to doba, a čine i sada, kad smo već kod toga. Drvena kuća koju smo unajmili bila je nešto manja od modela drvene kuće u prirodnoj veličini. Imala je tri sobe, dnevnu sobu u prednjem delu, gde se nalazila i kuhinja, i dve sićušne spavaće sobe pozadi. Nije bilo tavanica, samo kosine krova prekrivenog ter papirom. Zidovi su bili obloženi nenamerno elegantnim uskim iskošenim daskama koje su za sunčanih dana mirisale na boju i borovu smolu. Majka je kuvala na parafinskom štednjaku čije su mi sićušne rupe za gorivo pružale skriveno zadovoljstvo kad god bi mi naredili da ih čistim, a za taj zadatak koristio sam osetljivi instrument načinjen od komada savitljivog lima s čijeg je vrha virio kruti komad žice. Pitam se gde je sada, taj mali primus, tako čvrst i odan? Nije bilo struje, pa smo noću živeli uz svetlost petrolejske lampe. Otac je radio u Balimoru i dolazio uveče vozom, nemo razjaren, noseći celodnevni nemoćni bes dana poput prtljaga stegnutog u pesnici. Šta je majka radila sa svojim vremenom dok njega nema, a ja nisam tu? Zamišljam je kako sedi za stolom zastrtim mušemom u toj drvenoj kućici, podnimljene glave, kako leči svoju otuđenost. Tada je još bila mlada, oboje su bili mladi, moji otac i majka, svakako mlađi nego što sam ja sada. Kako je čudno kad se pomisli na to. Čini mi se da su svi mlađi od mene, čak i mrtvi. Vidim ih, moje sirote roditelje, kako se ogorčeno igraju po kući u doba detinjstva sveta. Njihova nesreća bila je jedna od stalnih činjenica mojih najranijih godina, piskavo,

neprestano brujanje tik van dometa sluha. Nisam ih mrzeo. Voleo sam ih, verovatno. Ali stajali su mi na putu, zaklanjali su mi pogled u budućnost. Vremenom ću naučiti da gledam kroz njih, kroz moje prozirne roditelje.

Majka se kupala samo na dalekom kraju plaže, podalje od očiju hotelskih gostiju i bučnih logora izletnika. Tamo gore, iza ruba igrališta za golf, nalazio se stalni peščani sprud, malo dalje od obale, i za vreme plime stvarao plitku lagunu. U toj mlakoj vodi ona bi se valjala sa sitnim, nepoverljivim zadovoljstvom, nije plivala jer nije umela da pliva, nego se pružala punom dužinom po površini i otiskivala se rukama o morsko dno, naprežući se da održi usta iznad pljuskavih talasića. Nosila je kupaći kostim od nabrane sintetike, mišje ružičast, sa stidljivim porupčićem na butinama ispod prepona. Lice joj je delovalo golo i nebranjeno, stegnuto pripijenom gumenom kapom za plivanje. Otac je bio dobar plivač, plivao je užurbano i s naporom, mehaničkim pokretima, lica okrenutog u stranu, otvorenih usta, jednog izbuljenog oka. Na kraju bi se uspravio, zadihan, pljujući, zalepljene kose, ušiju što štrče, nabreklih crnih kupaćih gaćica; stajao bi s rukama na kukovima i posmatrao nespretnu majčine napore s lakim sardoničnim osmehom, a jedan mišić vilice bi mu poigravao. Pljusnuo joj je vodu u lice, uhvatio je za ruke i, gegajući unazad, vukao je kroz vodu. Ona je zatvorila oči i besno vrištala na njega da prestane. Posmatrao sam ove napete igrarije kipteći od gađenja. Najzad ju je pustio i okrenuo se meni, prevrnuo me naglavce, uhvatio me za nožne članke i smejući se gurao me s ivice peska poput kolica. Kako su mu snažne bile ruke, poput stega od hladnog savitljivog gvožđa, čak i danas osećam njihov siloviti stisak. Bio je silovit čovek, čovek silovitih pokreta, silovitih šala, ali i bojažljiv, nije ni čudo što nas je ostavio, što je morao da nas ostavi. Gutajući vodu, uspaničeno sam se oteo iz njegovog stiska, skočio na noge, stao u penu talasa i povratio.

Kloi Grejs i njen brat stajali su na tvrdom pesku uz vodu i posmatrali nas.

Kao i obično, bili su u šorcevima i bosonogi. Zapazio sam koliko liče. Skupljali su školjke, a Kloi ih je nosila u vrećici načinjenoj od maramice svezanih uglova. Stajali su i gledali nas bez izraza, kao da smo predstava, komedija priređena za njih, ali njima ne naročito zabavna ni smešna, nego čudnovata. Siguran sam da sam pocrveneo, iako siv i naježen, i bio sam bolno svestan tankog potočića morske vode kako teče u nezaustavljivom luku iz istegnutog prednjeg dela mojih kupaćih gaćica. Da sam imao tu moć, poništio bih svoje roditelje na mestu, toliko sam ih se stideo, probušio bih ih kao mehur morske pene, moju debelu majku golog lica i oca čije telo kao da je bilo sačinjeno od masti. Povetarac je dunuo plažom i kliznuo ukoso ispod sloja suvog peska, zatim je prešao na vodu i iseckao površinu u sitne oštre metalne opiljke. Stresao sam se, sada ne od hladnoće, već od nečega što me je prošlo, nemo, hitro, neodoljivo. Dvoje dece na obali okrenulo se i otišlo ka potopljenom teretnjaku potopljenog teretnjaka.

Jesam li tog dana primetio da su Majlsovi nožni prsti prepleteni?

Gospođica Vavasur svira klavir u prizemlju. Lako dodiruje dirke, trudi se da bude nečujna. Brine da me ne uznemiri, ovako obuzetog ogromnim i nezamislivo važnim poslovima. Svira Šopena, vrlo dobro. Nadam se da neće preći na Džona Filda, to ne bih mogao da podnesem. U početku sam pokušavao da je zainteresujem za Forea, posebno za kasna noćurna kojima se izuzetno divim. Čak sam joj kupio i note, naručio sam ih iz Londona uz znatne troškove. Bio sam preambiciozan. Rekla je kako ne može da pohvata note prstima. *Umom*, verovatnije, nisam joj odvratio. Kukavičke, kukavičke misli.